

gazeta. URL: <https://ccu.gov.ua/novyna/syug-shtuchnyy-intelekt-i-tehnologiyi-mozhut-znachno-dopomogty-u-roboti-suddyam-ale-ne>.

КОЛОМІЄЦЬ Олександра Едуардівна,
здобувачка вищої освіти юридичного
факультету, Хмельницький університет
управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

Науковий керівник:

БІЛОУСОВ Юрій Валерійович,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного права,
Хмельницький університет управління та
права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький

ОЦІНКА ТЕКСТОВИХ ПОВІДОМЛЕНЬ ЯК ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Цифровізація суспільних відносин зумовила активне використання текстових повідомлень як засобу комунікації, що безпосередньо відображається у сфері цивільного судочинства. Використання месенджерів, соціальних мереж, SMS-повідомлень, електронної пошти та інших цифрових сервісів фактично стало звичайним способом фіксації домовленостей, обговорення умов правочинів, підтвердження виконання зобов'язань або висловлення волевиявлення сторін. Водночас активне поширення електронної комунікації породило низку процесуальних проблем, пов'язаних не лише із допустимістю текстових повідомлень як електронних доказів, а насамперед із критеріями їх оцінки судом.

Особливість текстових повідомлень полягає у тому, що вони існують виключно в електронній формі та можуть бути легко змінені, відредаговані або видалені. Саме тому у процесі судового розгляду виникає необхідність встановлення їх достовірності, цілісності, належності конкретній особі та відповідності реальним обставинам справи. На відміну від традиційних письмових доказів, електронне листування не завжди містить стабільні реквізити, які дозволяють беззаперечно встановити автора повідомлення, дату його створення чи незмінність змісту.

Згідно із ст. 76 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює обставини, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін. У межах цієї норми електронні докази займають самостійне місце серед засобів доказування. Їх зміст конкретизується у ст. 100 ЦПК України, згідно із якою електронними доказами визнається інформація в електронній (цифровій) формі, зокрема текстові, мультимедійні та голосові повідомлення [1]. Законодавець прямо визнає листування у месенджерах, SMS-

повідомлення та інші форми цифрової комунікації самостійним видом електронних доказів.

У науковій літературі питання оцінки текстових повідомлень як електронних доказів пов'язується передусім із проблемою встановлення їх автентичності. С. Чвакін зазначає, що вимога обов'язкового накладення кваліфікованого електронного підпису на електронні повідомлення як умови їх допустимості є надмірно формалізованою та не відповідає реаліям сучасної комунікації. Автор обґрунтовує, що переважна більшість повідомлень у месенджерах не посвідчується електронним підписом, однак це саме по собі не свідчить про їх недостовірність. У такому випадку значення набуває оцінка інших обставин, які дозволяють встановити автора повідомлення та підтвердити його зміст [2, с. 554].

Р. Чумак звертає увагу на те, що оцінка електронного листування повинна здійснюватися не лише через аналіз змісту повідомлення, а й через дослідження технічних характеристик електронної інформації. Автор підкреслює, що особливе значення мають метадані, дата та час відправлення повідомлення, маршрут передачі інформації, IP-адреси, характеристики електронного носія та інші технічні ознаки, здатні підтвердити автентичність електронного доказу. У зв'язку з цим електронне повідомлення фактично потребує подвійної оцінки: змістовної та технічної [3]. Саме тому у складних категоріях справ суди можуть призначати комп'ютерно-технічні експертизи або досліджувати електронні пристрої безпосередньо у судовому засіданні.

Аналіз судової практики у цивільних справах свідчить, що текстові повідомлення все частіше визнаються судами належними та допустимими електронними доказами, однак їх доказова сила визначається виключно у сукупності з іншими матеріалами справи. Так, у справі № 753/10840/19 Верховний Суд у складі Касаційного цивільного суду досліджував скріншоти повідомлень із месенджера Viber, подані у вигляді паперових роздруківок. Незважаючи на відсутність кваліфікованого електронного підпису та подання доказів у паперовій формі, суд дійшов висновку, що такі повідомлення можуть бути використані як електронні докази, оскільки електронна форма інформації сама по собі не виключає її доказового значення. Верховний Суд дійшов висновку, що такі повідомлення можуть визнаватися належними та допустимими доказами, якщо вони оцінюються у сукупності з іншими матеріалами справи. Суд окремо наголосив, що відсутність кваліфікованого електронного підпису не означає автоматичної недопустимості електронного доказу [4].

Подібна правова позиція була сформульована Верховним Судом і в інших справах. Зокрема, у постановках від 18 лютого 2021 р. у справі № 442/3516/20, від 17 квітня 2020 р. у справі № 905/2319/17, від 25 березня 2020 р. у справі № 570/1369/17 та від 27 листопада 2019 р. у справі № 1540/3778/18 Верховний Суд визнав листування у Viber, Skype та інших месенджерах належними електронними доказами. У цих справах суд виходив із того, що електронне повідомлення повинно оцінюватися не ізольовано, а у взаємозв'язку з іншими доказами, поведінкою сторін та фактичними обставинами справи [5].

Водночас аналіз практики Верховного Суду свідчить про поступову трансформацію підходів до оцінки електронного листування як доказу. У низці рішень Верховний Суд дотримувався більш формального підходу, наголошуючи, що роздруковки електронного листування без електронного підпису не забезпечують можливості достовірної ідентифікації автора повідомлення та не гарантують незмінності електронної інформації. Зокрема, у справах № 904/2882/18, № 922/788/19 та № 910/1162/19 суд звертав увагу на те, що електронний документ повинен містити обов'язкові реквізити, які дозволяють встановити його походження та цілісність. Разом із тим подальша практика Верховного Суду засвідчила поступовий відхід від надмірно формалізованого підходу. У справах № 922/51/20, № 922/2315/19, № 234/7160/20 та № 234/8079/20 суд дійшов висновку, що сама по собі відсутність електронного підпису або подання електронного доказу у паперовій формі не свідчить про його недопустимість. Верховний Суд фактично сформував підхід, відповідно до якого визначальне значення має не формальна відповідність електронного доказу окремим технічним вимогам, а можливість встановлення його автентичності через сукупність інших обставин справи. При цьому суди враховують зміст повідомлень, характер комунікації між сторонами, наявність персоналізованої інформації, подальшу поведінку учасників спору, а також підтвердження відповідних обставин іншими доказами [6]. Аналіз зазначених рішень дозволяє дійти висновку, що сучасна судова практика поступово переходить від формального підходу до змістовного, за якого оцінка текстових повідомлень здійснюється насамперед через перевірку їх достовірності, взаємозв'язку з іншими доказами та здатності підтверджувати реальні обставини справи.

На підставі аналізу судової практики та наукових підходів доцільно запропонувати комплексну систему оцінки текстових повідомлень як електронних доказів, яка включає: критерій ідентифікації автора повідомлення, критерій технічної цілісності електронної інформації, критерій контекстуальної узгодженості повідомлення з іншими доказами у справі та критерій поведінкового підтвердження, що полягає у врахуванні подальших дій сторін після здійснення електронної комунікації. На відміну від суто формального підходу, запропонована система дозволяє оцінювати електронне листування через сукупність змістовних, технічних та поведінкових факторів, що більшою мірою відповідає особливостям сучасної цифрової комунікації та практиці використання електронних доказів у цивільному судочинстві.

Першим критерієм оцінки текстових повідомлень як електронних доказів є можливість достовірної ідентифікації автора повідомлення. На необхідності встановлення автора електронного повідомлення та підтвердження зв'язку між акаунтом і конкретною особою акцентує увагу С. Чванкін, який зазначає, що електронне повідомлення не може оцінюватися виключно через його зовнішню форму, оскільки особливого значення набуває можливість достовірної ідентифікації відправника [7, с. 52]. Сам по собі номер телефону, нікнейм або назва акаунта не завжди дозволяють беззаперечно встановити особу відправника, оскільки доступ до мобільного пристрою або облікового запису може отримати інша особа. Саме тому суди оцінюють не лише технічні дані, а й зміст повідомлення, характер спілкування,

використання персональної інформації, згадування подій або фактів, відомих лише сторонам спору. Наприклад, якщо у листуванні містяться відомості про конкретні домовленості між сторонами, обговорення умов договору, дані банківських рахунків або інша персоналізована інформація, це може свідчити про належність повідомлення певній особі. Крім того, суди враховують подальшу поведінку учасників спору. Якщо сторона фактично виконувала домовленості, зафіксовані у листуванні, або посилялася на ці повідомлення у подальшій комунікації, це розглядається як підтвердження їх достовірності.

Другим критерієм оцінки є перевірка цілісності та незмінності повідомлення. Особливість електронної інформації полягає у можливості її редагування, копіювання або часткового видалення без видимих зовнішніх ознак втручання. Саме тому суди оцінюють спосіб створення та збереження електронного доказу, наявність повної історії листування, метаданих, часу відправлення повідомлень та інших технічних характеристик.

Третім критерієм оцінки текстових повідомлень є їх співвідношення з іншими доказами у справі. Т. Сафонова та Д. Моїсеєнко зазначають, що електронні докази у цивільному процесі не повинні оцінюватися ізольовано, оскільки їх достовірність та доказове значення встановлюються саме у сукупності з іншими доказами та фактичними обставинами справи [8, с. 144]. Електронне листування майже ніколи не оцінюється судами ізольовано. Суд перевіряє, чи підтверджуються обставини, відображені у повідомленнях, іншими доказами: договорами, банківськими документами, показаннями свідків, аудіозаписами, відеозаписами, квитанціями, поведінкою сторін після здійснення комунікації. Саме тому вирішальним стає не формальний статус електронного повідомлення, а його здатність підтверджувати певні фактичні обставини у сукупності з іншими доказами.

Оцінка текстових повідомлень як електронних доказів у цивільному процесі нерозривно пов'язана з перевіркою їхньої допустимості та достовірності, що впливає із загальних засад доказування. Згідно із ст. 79 ЦПК України достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Згідно із ст. 80 ЦПК України, достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про обставини справи [1]. Таким чином, оцінка текстових повідомлень фактично здійснюється через їх співставлення з усією системою доказів у конкретній справі. Одного скріншота, як правило, недостатньо для підтвердження юридично значущих фактів, якщо він не підкріплений іншими матеріалами.

Отже, значення текстових повідомлень як електронних доказів у цивільному процесі обумовлюється розвитком цифрової комунікації та зміною способів взаємодії учасників цивільних правовідносин. Проведений аналіз законодавства, наукових підходів та судової практики свідчить, що оцінка таких доказів повинна здійснюватися з урахуванням можливості ідентифікації автора повідомлення, перевірки цілісності електронної інформації та її співставлення з іншими доказами у справі. Судова практика Верховного Суду демонструє поступовий відхід від надмірно формального підходу, за якого визначальне значення мала виключно наявність електронного підпису. Натомість пріоритетного значення набуває встановлення автентичності електронного повідомлення через аналіз його змісту,

технічних характеристик та поведінки сторін після здійснення комунікації. У зв'язку з цим подальший розвиток правового регулювання та формування єдиних підходів до оцінки текстових повідомлень є необхідним для забезпечення ефективного доказування у цивільному судочинстві.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618–IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 16.05.2026).
2. Чвакін С. А. Електронне повідомлення як доказ: чи потрібно скріплювати електронним підписом? *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру*: матер. Міжн. наук. конф., м. Одеса, 21 трав. 2021 р. Одеса, 2021. С. 553–555.
3. Чумак Р. Електронні докази: про здобутки та нові виклики. *Асоціація правників України*. URL: <https://uba.ua/eng/news/7840> (дата звернення: 16.05.2026).
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 13.07.2020 р. у справі № 753/10840/19 за заявою ОСОБА_1 про видачу обмежувального припису ОСОБА_2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>.
5. Судова влада України. Відсутність кваліфікованого електронного підпису не зумовлює недостовірність певних даних в електронній формі і недостовірність електронного доказу. *Територіальне управління Державної судової адміністрації України у Тернопільській області*. URL: <https://te.court.gov.ua/tu20/pres-centr/news/1317863/> (дата звернення: 16.05.2026).
6. Сабадин А. Як подати електронний доказ аби його прийняли? *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/yak-podati-elektronniy-dokaz-abi-yogo-priynyali.html> (дата звернення: 16.05.2026).
7. Чвакін С. А. Доказове значення даних з електронних повідомлень у цивільному судочинстві. *Часопис цивілістики*. 2021. № 40. С. 50–55.
8. Сафонова Т. Р., Моїсеєнко Д. М. Електронні докази як засіб доказування в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 71. С. 141–145.

КОПИТОВА Олена Сергіївна

доктор юридичних наук, старший дослідник,
доцент кафедри економіко-правових дисциплін
навчально-наукового інституту права і психології
Національна академія внутрішніх справ,
м. Київ

САНКЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА СВОБОДА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

Сучасні безпекові виклики та пов'язані з ними зміни у сфері санкційного регулювання актуалізували одну з фундаментальних проблем сучасної правової